

Protokols

Publicēts: 09.03.2021.

Diplomātiskais protokols ir noteiktu tradīciju, normu un likumu kopums, kas tiek izmantots diplomātiskā dienesta darbā, piemērots saskarsmē ar valsts augstākajām amatpersonām un nodrošina tām sekmīgu diplomātisko uzdevumu veikšanu. Plašākā nozīmē diplomātiskais protokols ir uzvedības normu kopums attiecībās starp valstīm.

Saskaņā ar protokola tradīcijām un apstiprināto Vispārējo protokolāro kārtību tiek rīkoti valsts pasākumi un nodrošināta augstāko amatpersonu dalība svinīgās ceremonijās. Valsts augstāko amatpersonu vizītes ārvalstīs un ārvalstu amatpersonu vizītes Latvijā tiek organizētas pēc starptautiski pieņemtām diplomātiskā protokola normām.

Protokolāru atbalstu Valsts prezidenta darbā nodrošina Valsts prezidenta protokols.

Kā uzrunāt Valsts prezidentu

Saskarsmē ar augstākajām valsts amatpersonām mēdz rasties jautājums par pareizu uzrunas formu.

Oficiālās reizēs, tieši uzrunājot Latvijas Valsts prezidentu, Saeimas priekšsēdētāju un Ministru prezidentu, gan mutvārdos, gan rakstveidā pieņemts lietot uzrunu “Jūsu Ekselence”. Uzruna “Jūsu Ekselence” tiek lietota arī, uzrunājot ārlietu ministru ārvalstu vizišu vai citu augstu diplomātijas notikumu un ceremoniju reizēs.

Ministrus un citas valsts augstākās amatpersonas uzrunā “Augsti godājamais” (kungam) un “Ļoti cienījamā” (kundzei).

Mazāk oficiālās situācijās un ikdienā Valsts prezidentu pieņemts uzrunāt “prezidenta kungs” vai “prezidentes kundze” vai arī minēt uzvārdu ģenitīvā, pievienojot “kungs” vai “kundze”.

Rakstot vēstuli Latvijas Valsts prezidentam, kā arī uzrunājot auditorijā, lieto uzrunas formu “Augsti godājamais Valsts prezidenta kungs” vai “Ļoti cienījamā Valsts prezidentes kundze”.

Personas, kuras ieņēmušas Valsts prezidenta amatu iepriekš, mutvārdos un rakstveidā oficiālās situācijās pieņemts uzrunāt kā “Augsti godājamais (uzvārds ģenitīvā) kungs” vai “Ļoti cienījamā (uzvārds ģenitīvā) kundze”. Var lietot uzrunu “prezidenta kungs”, “prezidentes kundze”, tomēr šo uzrunu nav vēlams lietot amatā esoša Valsts prezidenta klātbūtnē.

Savukārt rakstveidā, pieminot personu tekstā, kur būtiski uzsvērt ieņemto amatu, pieņemts lietot formu “Valsts prezidents”, iekavās norādot gadus, no kura līdz kuram persona atradies amatā.

Lietot formas “bijušais Valsts prezidents” un “eksprezidents” nav vēlams. Tas pieļaujams tikai sarunvalodā neoficiālos gadījumos.

Valsts prezidenta standarts ir balts ar taisno krustu valsts karoga krāsu samēros. Krusta centrā valsts karoga krāsu pārtraukumā – valsts lielais ģerbonis.

Ģerboņa augstums ir $\frac{1}{3}$ no standarta platuma, ģerboņa vairoga saules centrs ir standarta centrā. Valsts krāsu platums pret standarta platumu ir 1:5. Standarta garuma un platuma attiecība ir 3:2.

Valsts prezidenta standartu lieto:

- virs vai pie ēkas, kur pastāvīgi uzturas Valsts prezidents;
- Valsts prezidenta darba telpās;
- uz automašīnas vai cita transportlīdzekļa, ar ko pārvietojas Valsts prezidents;
- citos Valsts prezidenta noteiktos gadījumos.

Valsts prezidenta darba telpās parasti atrodas gan Latvijas valsts karogs, gan Valsts prezidenta standarts.

Došanās ārvalstu vizītēs ir viens no valsts augstāko amatpersonu darba uzdevumiem. Augstāko amatpersonu vizītes var iedalīt valsts, oficiālās, darba, tranzīta un privātās vizītēs. Vizišu veids atšķiras pēc formas un satura, ko nosaka katras valsts protokola tradīcijas, kultūras aspekti un valstu divpusējo attiecību raksturs.

Nozīmīgākā starpvalstu attiecību veidošanā ir valsts vizīte. Valsts vizītei ir augstākais vizītes statuss – valsts vizītē var doties tikai valsts vadītājs. Latvijā tas ir Valsts prezidents. Valsts vizītes pamatā ir otras valsts vadītāja oficiāls ielūgums, tai raksturīgs īpašs, ceremoniāls vizītes programmas protokols, savstarpējā valsts apbalvojumu apmaiņa un plaša abu valstu augstāko amatpersonu iesaiste.

Arī oficiālās vizītēs amatpersonas dodas tikai pēc otras valsts oficiāla ielūguma. Šīs vizītes ir mazāk ceremoniālas, lietišķākas, tomēr arī oficiālās vizītes programmas obligātas komponentes ir tikšanās ar uzņemošās valsts augstākajām amatpersonām.

Darba vizītes ir izteikti lietišķas un nereti pašu amatpersonu iniciētas tikšanās. Tās var būt gan amatpersonu divpusējās darba tikšanās ar otras valsts kolēģi, gan dalība kādā pasākumā (piemēram, konferencē, samītā, forumā, piemiņas pasākumā). Darba vizišu programmās nav protokolāra un militāra ceremoniāla. Visas Valsts prezidenta reģionālās vizītes Latvijas teritorijā uzskatāmas par darba vizītēm.

Par tranzīta vizīti tiek uzskatīta amatpersonas uzturēšanās valstī caurbraucot (lidosta, robežas šķērsošana ar automašīnām). Tomēr arī tranzīta vizītē amatpersonai tiek nodrošināts protokolārais atbalsts no tās valsts puses, kas tiek šķērsota.

Privātā vizītē ārvalstī valsts augstākā amatpersona ierodas atvaļinājumā, brīvdienās vai cita privāta mērķa dēļ. Parasti tikšanās amatpersonas statusā un protokolārs atbalsts netiek paredzēts, taču tas var atšķirties atkarībā no katrā valstī vai kultūrā pieņemtām tradīcijām un viesmīlības izpratnes. Augstākās amatpersonas sava amata statusu saglabā arī privāta rakstura vizītēs.

Delegācijas un to sastāvs – atkarībā no vizītes veida un mērķa

Valsts augstākajām amatpersonām ārvalstu vizītēs, izņemot privātās vizītes, dodas līdzī delegācija. Delegācijas sastāvs ir atkarīgs no amatpersonas statusa, vizītes veida, mērķa un atsevišķos gadījumos – no uzņemošās valsts tradīcijām. Līdzās delegācijas vadītājam tās sastāvā var tikt iekļautas citas amatpersonas, padomnieki, nozaru ministriju pārstāvji, valsts un pašvaldību iestāžu vadītāji, dažādu jomu eksperti un uzņēmēji, preses pārstāvji. Delegācijas lielums un sastāvs var atšķirties, ņemot vērā vizītes veidu, valsts intereses, kā arī atsevišķos gadījumos – uzņemošās valsts tradīcijas.

Apmaina ar dāvanām kā sociāla parādība ir pazīstama kopš seniem laikiem. Dāvināšanas tradīcija veidojusies vēsturiski, sākotnēji ar mērķi iegūt labvēlīgu attieksmi, nodibināt draudzību starp dāvanas pasniedzēju un saņēmēju. Mūsdienās apmaiņās ar dāvanām vairāk kalpo kā cieņas un goda apliecinājums – īpaši starpvalstu diplomātiskajā praksē, ņemot vērā tradīciju un kultūru atšķirības. Piemēram, Austrumu kultūrā dāvināšanai ir liela nozīme – tās tiek dāsni pasniegtas un arī sagaidītas. Turpretī mūsdienu Eiropā, īpaši Ziemeļvalstīs, notiek pakāpeniska atteikšanās no formālas apdāvināšanās, līdz ar to piešķirot pasniegtajām dāvanām lielāku jēgu un vērtību.

Latvijā dāvināšanas kultūrā galvenā nozīme ir viesmīlības izrādīšanai. Tā sakņojas tradīcijās neiet ciemos bez ciemakukuļa

vai ziediem, sagaidīt svarīgu un mīļu ciemiņu, ceļot galdā visu labāko. Šie viesmīlības principi joprojām aktuāli un īpaši labi vērojami, apmeklējot Latvijas reģionus.

Valsts prezidentam un citām augstākajām amatpersonām dāvanas tiek pasniegtas gan ārvalstu, gan darba vizīšu Latvijas reģionos laikā, kā arī kā nelielas piemiņas veltes dažādos pasākumos. Dāvinātāji ir gan Latvijas un ārvalstu amatpersonas, gan privātpersonas.

Starpvalstu dāvanas

Starpvalstu oficiālās dāvanas parasti reprezentē dāvinātāja valsti, tās kultūru, vēsturi un tradīcijas, kā arī var būt kā īpašs veļījums abām valstīm nozīmīgam notikumam. Starpvalstu vizītēs un oficiālos pasākumos nereti tiek pasniegtas dāvanas ar vēstījuma raksturu. Dāvana var reprezentēt arī dāvinātāja personiskās un valsts vērtības, kā arī būt kā atsauce uz dāvinātāja un dāvanas saņēmēja ciešākām personiskām attiecībām (mazāk oficiāla, privātāka, draudzīgāka). Tomēr laika gaitā arī dāvināšanas tradīcijas piedzīvo pārmaiņas un iegūst citas dimensijas – kļūst mūsdienīgākas, bieži vien arī vienkāršākas. Nereti valstis atsakās no savstarpējas apdāvināšanās darba un citās – zemāka līmeņa – vizītēs, atstājot to tikai ļoti oficiāliem gadījumiem.

Organizējot valsts vai oficiālās vizītes, dāvanu pasniegšanas protokols tiek saskaņots abu valstu starpā. Valsts un oficiālo vizīšu laikā tiek praktizēta t. s. tiešā dāvanu apmaiņa, kad amatpersonas apmainās ar dāvanām publiski fotogrāfu klātbūtnē, un informācija par dāvanu nozīmi un vērtību iegūst plašāku skanējumu. Mazāk oficiālās situācijās notiek t. s. “protokolāra dāvanu apmaiņa”, kas ir formālāka – dāvanu amatpersonai nodod protokola pārstāvis bez plašas publicitātes.

Dāvanu reģistrēšana un glabāšana

Visas Valsts prezidenta saņemtās dāvanas (izņemot suvenīrus, reprezentācijas materiālus (katalogus, nelielas grāmatas u. tml.), ēdamas lietas ar ierobežotu realizācijas termiņu (kūkas, augļi, uzskodu grozi, dzērieni) un ziedus) tiek reģistrētas, atzīmējot dāvanas saņemšanas vietu un laiku, dāvinātāju un dāvinājuma iemeslu. Reģistrētās saņemtās dāvanas tiek uzglabātas Valsts prezidenta kancelejas fondā un iespēju robežās izvietotas un apskatāmas Rīgas pils Diplomātisko dāvanu istabā. Lai saņemtās dāvanas nebūtu tikai muzeja vai izstādes eksponāti, tās tiek izmantotas, piemēram, dāvanās saņemtie mākslas darbi kalpo savam mērķim un rotā Valsts prezidenta kancelejas telpas.

Daļa no Latvijas Valsts prezidentu saņemtajām dāvanām tiek nodota glabāšanai Latvijas Nacionālā vēstures muzeja prezidenta fondā.

Iespēja dāvanas izpirkt

Pēc katra Valsts prezidenta pilnvaru termiņa beigām mākslas priekšmetu eksperti dāvanas novērtē, nosakot to materiālo vērtību, tādējādi bijušajiem valsts vadītājiem ir iespēja īpaši tuvas vai nozīmīgas dāvanas izpirkt un paturēt savā īpašumā.

Latvijā diplomātisko dāvanu saņemšanu un uzskaiti veic saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 255 “Kārtība, kādā reģistrējamas, novērtējamas, izmantojamas un izpērkamas diplomātiskās dāvanas un dāvanas, kas ir pieņemtas, pildot valsts amatpersonas pienākumus, un kas ir valsts vai pašvaldības institūcijas īpašums”. Tie ir izdoti saskaņā ar likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 13. 1. panta 5. daļu.

Apģērba etiķete (Dress code)

Ierodoties uz pasākumu pie Valsts prezidenta, atkarībā no pasākuma rakstura un mērķa jāizvēlas attiecīgs apģērbs, kas visbiežāk jau ir minēts ielūgumā. Jāatceras, ka ielūgumā norādītais *dress code* apzīmē tērpu, ko velk kungs, jo

starptautiskajā lietišķajā etiķetē pieņemts, ka dāma savu tērpu izvēlas saskaņā ar kungam noteikto apģērbu. Ielūgumā iespējamas arī īpašas norādes vai paskaidrojumi attiecībā uz apģērba izvēli.

Tumšs uzvalks (*Dark suit*)

Tumšs uzvalks ir lietišķā vidē visbiežāk izmantotais apģērbs. Tumšs uzvalks ir velkams oficiālās tikšanās reizēs gan dienas, gan vakara pasākumos. Kā "tumšu uzvalku" kungam saprot vienkrāsainu uzvalku melnā, tumši zilā vai tumši pelēkā krāsā. Krekls – balts vai citas krāsas vienkrāsains, kaklasaite – obligāta. Uzvalka žakete vienmēr ir aizpogāta (izņemot apakšējo pogu, ja ir vairākas).

Dāmas garderobē tumša uzvalka etiķetei atbilst kostīms, bikškostīms vai kleita. Apģērbs vienmēr ir vienkrāsains (ne rakstains vai puķains), bet krāsas izvēlē drīkst būt dinamiskāks nekā kungam. Ideālais svārku vai kleitas garums saskaņā ar etiķeti ir līdz ceļgalam vai nedaudz zem tā.

Apmeklējot pasākumu, kurā piedalās Valsts prezidenta kundze, pieklājība prasa, lai dāmas apģērbs nebūtu pārāk uzkrītošs, tādējādi neaizēnojot prezidenta kundzes tērpu.

Svētku tērps

Šo apģērba ieteikumu visbiežāk var redzēt ielūgumos, kas nav tik formāli, tomēr pasākuma raksturs pieprasa ģērbties svinīgi. Šādi pasākumi, piemēram, ir Valsts prezidenta tikšanās ar skolēniem un jauniešiem, Ziemassvētku pasākumi ģimenēm u. tml. Ņemot vērā, ka bērnam vai jauniešiem grūti piemērot *Dark suit* nosacījumus, ar norādi "Svētku tērps" tiek saprasts jebkurš tērps, kas nav ikdienas apģērbs un ir piemērots svinīgam, nozīmīgam pasākumam. Pavadošie pieaugušie šādā situācijā drīkst izvēlēties apģērbu atbilstoši "Tumšs uzvalks" principiem.

Smokings (*Black tie*)

Smokings ir elegants vakartērps, ko velk pēc plkst. 18.00 vakara pieņemšanās, ballēs, operas un teātra pirmizrādēs.

Kungiem smokinga žakete ir kā klasiskam uzvalkam, tradicionāli melna; apkakles atloki var būt stūraini vai šalles veida; smokinga apkakle vienmēr ir pārklāta ar zīdu; bikses – melnas, bez atlokiem, gar sāna vīli nošūta zīda lente; kreklis – balts, klasisks vai ar stāvu apkakli un atlocītiem stūriem; sien melnu tauriņu; liek melnu zīda jostu ar smokinga jostas kabatiņām (nošuvēm) uz augšu; pie smokinga velk smalkas, melnas ādas šņorējamās kurpes vai melnas lakādas kurpes un zīda zeķes; var nēsāt baltu kabatas lakatiņu žaketes krūšu kabatā. Smokinga žakete vienmēr ir aizpogāta (izņemot apakšējo pogu, ja ir vairākas).

Ja ielūgumā norādīts "Smokings", dāma var izvēlēties: vilkt garo vai īso vakarkleitu (ja vien tas jau nav īpaši norādīts). Ballē ar dežām iederēsies garā vakarkleita, pieņemšanā – īsā; atļauts arī greznas bikškostīms, elegants kostīms ar svārkciem, kas īsāki vai garāki par ceļgalu. Kleita vai svārki var būt ar šķēlumiem; kleita drīkst būt nedaudz dekoltēta, atkailinātus plecus mēdz piesegt. Vakartērpam jābūt no vienkrāsaina auduma, citu ierobežojumu krāsas ziņā nav. Pie vakartērpa dāma velk slēgtas laiviņkurpes ar augstu papēdi; somiņa – neliela, eleganta.

Dāmām jāatceras noteikums par tērpa izvēli pasākumos, kuros piedalās Valsts prezidenta kundze.

Fraka (*White tie*)

Fraka ir svētku tērps īpaši svinīgos vakara pasākumos. Mūsdienās pasākumi, kuros kā *dress code* norādīta fraka, notiek samērā reti. Tomēr, ja saņemiet ielūgumu uz pasākumu, kur jāierodas frakā, ir vērts tam piešķirt īpašu nozīmi un rūpīgi sagatavoties.

Valsts prezidenta ielūgumu ar tērpa norādi "Fraka" visbiežāk saņemsiet uz īpaši svinīgām ārvalstu viesu vakariņām (piemēram, valsts vizītes laikā) vai nozīmīgu valsts proklamēšanas gadadienas pieņemšanu 18. novembrī.

Fraka ir melna žakete, tās aizmugurējā daļa ir pagarināta un šķelta, priekšā tā sniedzas līdz viduklim; žaketes apkaklei ir zīda atloki; melnās bikses ir bez atlokiem, tām gar sāniem – melna zīda lente; balta veste ar trim aizpogātām pogām. Pie frakas velk baltu pikē kreklu ar stāvu apkakli, ar atlocītiem stūriem, vai kreklu ar slēpto aizdari, vai greznām pogām; sien baltu tauriņu, liek elegantas aproču pogas. Frakai pieskaņo melnas lakādas kurpes un melnas zīda zeķes; var nēsāt baltu kabatas lakatiņu frakas krūšu kabatā (neliek, ja pie frakas ir piesprausti valsts apbalvojumi). Kungs var nēsāt arī telpās elegantus baltus ādas cimdus. Velkot fraku, neliek rokas pulksteni (ja vēlas, vestes kabatā var likt kabatas pulksteni).

Dāmas velk vienkrāsainu garo vakarkleitu (garums – tieši līdz zemei); kleita var būt dekoltēta ar atkailinātu plecu un muguras daļu; svārku aizmugurējā daļa var būt pagarināta (ar šlepi); kurpes – elegantas, smalkas ādas ar augstu papēdi; zeķes vissmalkākās; somiņa – eleganta, neliela – ādas vai darināta no auduma, izšūta; drīkst vilkt cimdus, taču tie nav obligāti (cimdotā rokā var turēt dzēriena glāzi, bet pirms sēšanās pie galda tos neuzkrītoši novelk); rotaslietas – dārglietas, pieskaņotas tērpiem (bižutērija nav pieļaujama). Rokaspulksteni un cepuri neliek.

Frakai līdzvērtīgs tērps gan kungiem, gan dāmām ir arī autentisks tautastērps pilnā komplektācijā.

<https://www.president.lv/lv/protokols>